

A MI EM DIUEN —A ELL LI DIUEN / JO EM DIC —ELL ES DIU

Emili CASANOVA

0.- El nom és un dels elements que més identifiquen una persona. Tot home o dona des del seu mateix naixement rep un nom per part de la seua família —subjecte a circumstàncies familiars, creences, modes o gusts— que juntament amb els llinatges el portarà de per vida. Serà el seu nom propi; un nom arbitrari intrínsec, essencial a ell, que produirà drets i deures jurídics.

A més d'aquest nom, depenent de l'estatus social, circumstàncies personals, lloc de residència i hàbits de vida, en rebrà d'altres, motivats, producte de les relacions socials, creats pels amics, col·legues, coneguts o pels enemics, que si quallen s'estendran socialment. Serà un sobrenom, un nom afegit, vingut des de fora de l'àmbit familiar que crearà una imatge social.

L'ús dels dos tipus de noms i l'acció de posar nom als personatges o als interlocutors es presenta freqüentment i enormement en la conversa quotidiana i en el llenguatge periodístic i literari, sempre introduït pels verbs anomenats denominatius; en l'època actual, sobretot, pel verb *dir*, siga en forma pronominal: *jo em dic, tu et dius, ell es diu (deia, dirà)*, siga en forma impersonal: *a mi em diuen, a tu et diuen, a ell li diuen (deien, diran)*.

La present comunicació té com a objectiu estudiar esta construcció denominativa o onomàstica a través de la història de la llengua, i en especial, intentar trobar una explicació a l'ús del valencià.

1. LA REALITAT ACTUAL

La construcció denominativa es presenta de la següent manera en les nostres terres¹:

— Al Rosselló, Catalunya i Balears s'usa el ver dir 'anomenar' en forma pronominal quan s'empra el nom propi de pila: *Jo em dic Vicenç, ella es diu Laia*; i el verb dir en forma impersonal, quan va acompanyat del sobrenom: *a mi em diuen Pallola, a ell li diuen el Busi*.

Tant en un cas com en l'altre el nom o el sobrenom fan la funció sintàctica de complement directe (o d'atribut o predicatiu, segons algunes escoles).

El diferent ús gramatical del verb dir ens remet a un enfocament semàntic i comunicatiu distint: es diu s'usa quan es referim a una realitat interna, pròpia de la persona o de la família, on l'emissor queda incorporat a l'acte de l'enunciació. I per això s'empra el nom propi o prenom. *Li diuen* s'usa quan ens referim a una realitat externa a la persona o a la família, realitat creada per la gent, feta habitual i qualificada amb un sobrenom, on l'emissor queda exclòs de l'acte de parla exactament igual que quan usem l'impersonal *diuen* (*diuen* que canviarà el govern).

— A tot el País Valencià s'empra el ver dir en forma impersonal sempre, vaja acompanyat d'un prenom o d'un sobrenom: *Li diuen Vicent; Com te diuen? Vicent. Li diuen el Manyo*².

¹ Totes les altres llengües romàniques distingeixen les dues construccions normatives com el català. Les estructures acompanyades del nom de pila són els següents:

Portugués: *chamar-se*. v. refl "Chama-se Josep; como te chamas" (Diccionari català-portugués, s. v. dir.)

Francés: *s'appeler*, v. pr. Comment t'appelles-tu? Je m'appelle Paul" (Diccionario castellano-francés, Le petit Espasa, Espasa-Calpe, 1991) *S'appeler*, v. tr". on l'appele Jean 'li diuen Joan'. (Dicc. català-francés, s. v. dir) Com a verb pron. cap dels dos diccionaris porten cap exemple, per la qual cosa m'incline a pensar que aquest exemple ambigu per a mi no és més que un exemple de sobrenom). El Tresor del segle XIX registra l'exemple següent Comment s'appelle-t-il?.

Castellà: *llamar-se* (DRAE, 1984, s. v. llamar). També Diccionari Moliner, s. v. decir, llamar.

Italià: *chiamare* (Bataglia, s. v. dire, momare, chiamare) i Zingarelli.

Occità: Diccionari Mistral, dire, s. v., Dins de l'apartat de la impersonalitat col·loca els següents exemples: *dison que, se dis que 'on dit que'...coume te dison? 'comment t'appelle-t-on? me dison Jan, 'on me nomme Jean'*. El Dictionnaire de Levy no en diu res ni posa exemples. Jensen li dedica un bon estudi (ps 16 i 124) on a més d'esmentar els verbs per a ser anomenat (clamar, dire, apelar, aver nom) parla d'apelar-se per a la construcció amb nom de pila. No troba res de particular en la construcció que cita Mistral.

En les construccions acompanyades del sobrenom, en canvi, s'usa el verb de manera transitiva o impersonal (Dicc. Moliner, s. v. decir 'nombrar o llamar a alguien o algo de cierto modo: ús actualment popular "le dicen Miguel", llamar" aplicar cierto nombre o aplicar a alguien un sobrenombre: "en su casa le llaman Pepe", "le llaman el Chato"). Es tracta de la mateixa estructura impersonal que s'empra per referir-se a una notícia sense autor o on l'autor no interessa (*diuen* que pujaran els preus).

En totes les llengües existeixen distints verbs per a denominar, però en totes n'hi ha un que és el general: *apel·lidar*, *nomenar* i *chamar-se*, en portugués; *appellare*, *nomare*, *nominare*, *dire* i *chiamare* en italià; *nombrar*, *decir* i *llamarse* en castellà; *nommer*, *dire* i *appeler-se* en francès, *clamar*, *dire* i *apelarse* en occità.

² En contrast a l'ús general de *com li diuen a eixe*, *com li diran a això*, de tant en tant sent emprar i jo mateix use les construccions següents: *Com es dia eixe? Eixe es dia Vicent. Com es dirà eixe? Sempre és usat en interrogatives i mai no l'he sentit emprant el verb en present. Com és abundant la construcció no onomàstica però sí denominativa Com es diu això (dia, dirà)?, que un parlant es fa quan no se'n recorda del nom d'alguna cosa (l'he arreplegada a bondó fent les enquestes de l'Atlas Lingüístic de la Comunitat Valenciana, en gent de la primera generació, compartida amb la construcció *com li diuen a això?*, pense si serà una extensió moderna d'aquesta estructura. En tot cas podria tractar-se també d'un calc castellà ja que molts castellano-parlants quan usen el valencià diuen:*

— *jo em cride Vicent, jo em dic Vicent*.

Ací estem davant de l'eliminació de l'ús pronominal del verb *dir*, cas original i poc lògic dins dels dialectes catalans i dins de la Romània.

2. LA CONSTRUCCIÓ DENOMINATIVA EN ELS DICCIONARIS I GRAMÀTIQUES CATALANES

Tots els diccionaris catalans normatius recullen la realitat de Catalunya i la proposen com a normativa, per raons de lògica gramatical i sintàctica: *jo em dic*.

En els Diccionaris normatius només apareix la construcció pronominal "jo em dic" i la impersonal s'engloba implícitament en altres construccions (per exemple en el DEC) o explícitament (per exemple el DLICat, IEC, 1995, on apareix *dir-li 'designar-lo amb el nom de' "Li diuen el Gravat"*).

El DCVB recull les dues construccions: IIIa) v. tr. *Donar nom, designar amb un nom (A mi diuen)* i v. refl. *'tenir per nom' (Es un home que es deia Tià)*, i la construcció "*com te dius? Fórmula per a demanar a un que digui el seu nom*", però sense especificar els usos impersonals ni fer-ne cap comentari. El Diccionari Català-Castellà de F. de B. Moll, ed. Moll, 1978, tampoc no hi diu res.

Tampoc no he trobat res al respecte en les Gramàtiques de Badia i Margarit (edicions de 1962 i 1994), Carles Salvador, Enric Valor, Sanchis Guarner ni en la de Generalitat Valenciana de 1995.

Els Diccionaris valencians no recullen aquest ús de la construcció *a mi em diuen*, més per la manera de treballar en lexicografia valenciana, imitant massa els diccionaris de Catalunya, especialment el Diccionari Fabra i el de l'Enciclopèdia Catalana, que per una voluntat de bandejar-la. La prova la tenim en l'actuació de la Direcció General de Política Lingüística, que publica un fútillet titulat *Com et diuen*, i en canvi en el Diccionari Valencià no incorpora esta construcció: s. v. *dir*, on només consta v. pron. *'tenir nom, anomenar Com et dius?*, i 5a. v. tr. *Donar nom, designar amb un nom "Li direm Adrià,"* (al mateix acte de batejar).

Tampoc no he trobat res en el Diccionari General de Ferrer Pastor, els Diccionaris Fonamental i de Carena d'Enric Valor, el Diccionari Valencià de Voramar (en aquest cas no ve ni l'ús ni l'accepció, com tampoc no en la seua primera edició, el Diccionari Escolar de Santillana). Tampoc no en els Diccionaris del segle XIX: Escrig-Llombard o Martí Gadea.

L'únic que porta exemples dels dos casos, que fins i tot els equipara, és el Diccionari Valencià-Castellà-Castellà-Valencià de Vicent Pasqual (editorials Tabarca o Gregal).

Dir, vtr *decir*. (*donar nom*) *llamar*: *Li direm Jordi 'le diremos Jorge'*; *Dir-se*, v. pron. *anomenar-se llamar-se*:

Com et diuen ? Como te llamas. Es diu Josep. Le llaman José.

Llamar, v. pron, *dir*. *Como te llaman? Com et diuen (o et dius)*.

Ara bé, la meua impressió és que ni els diccionaris ni les gramàtiques no s'ho han plantejat fins ara. En tot cas, van d'acord amb les altres llengües de cultura, amb la tradició de Catalunya i amb la lògica del nom.

3. ALTRES MANERES DE DENOMINAR

A l'Edat Mitjana, com en les altres llengües romàniques, existiren altres maneres de denominar: La més usual era *apellar*, *apellar-se*; després *tenir per nom*, *esser de nom*, *haver de nom* i *anomenar* (DCVB, s. v.), però ja des del segle XIV l'ús de *dir*/*dir-se* es generalitza tot anul·lant les perífrasis i la forma antiga *apellar*. *Anomenar* queda fins a hui reservat al llenguatge formal i més culte juntament amb la construcció *quin és el teu nom*³.

A Mallorca i Menorca s'ha creat el verb *nómer*, a partir de la construcció que ha nom: Què noms 'com et dius'. A Mallorca mai no ha estat general, ni hui ni al segle XIX, car, per exemple, el Diccionari Amengual no l'arregla.

4. LA CONSTRUCCIÓ SINTÀCTICA

L'estructura sintàctica de les dues construccions és ben diferent d'acord amb els valors que introduïen inicialment i segueixen introduint a Catalunya.

Jo em dic Emili, és una oració personal pronominal, que presenta concordança del verb i del subjecte, amb un complement indirecte pronominal i un complement directe o predicatiu. Es remarca l'essència de la persona, el subjecte, amb el nom propi, familiar i perenne siga quin siga l'enunciant i el destinatari de l'enunciació.

A mi em diuen Emili, és una oració impersonal transitiva, que presenta el verb en plural, un complement indirecte pronominal repetit i un complement directe o predicatiu. Es remarca una qualitat de la persona, externa a ella, creada o assumida per la col·lectivitat.

El canvi sintàctic i semàntic que ocorrerà en valencià consistirà en la confusió dels valors essencials de la persona que dona el prenom amb les qualitats passatgeres i circumstancials que dona el sobrenom. Per al parlant valencià el nom intern, familiar i personal, deixa de tindre valor, no importa u com és o com es diu, el que val és l'extern, el que dona la societat a l'individu. Aquest canvi valoratiu des del punt de vista semàntic portarà el canvi sintàctic: la forma *jo em dic* deixarà d'usar-se, i per tant es perdrà.

5. L'EVOLUCIÓ HISTÒRICA

Fins al segle XVII tot el català feia les mateixes construccions denominatives i de la mateixa manera: *jo em dic* Pere/ *a mi em diuen* el Roig, és a dir:

dir-se +nom / dir, impersonal + sobrenom
--

I així ho ha seguit fent-ho tot el català (la creació de *nómer* o altres usos no altera este esquema).

³ Quan el poble valencià comença a aprendre castellà tant arrelada estava esta construcció que se superposa sobre aquella i es va produir un calc. Així és molt normal sentir: Como te llamas? Me llaman Vicente. Como te llaman? Me llaman: Vicente.

El valencià, en canvi, a partir d'este mateix segle comença a estendre l'ús impersonal de dir a costa de l'ús pronominal referint-se a nom de pila. Al segle XVIII segueix creixent l'ús imparablement i ja al XIX no n'hi hauria restes del valor pronominal.

Quan a primeries del XX, el món tradicional i rural valencià comença a deixar pas a un món urbà i mediàtic o comunicatiu el sobrenom comença a decaure davant del prenom i dels cognoms, però la construcció denominativa per excel·lència, sense rival ja, segueix usant-se de la mateixa manera: "A eixe li diuen Llonganisa/ A eixe li diuen Jesús. A mi em diuen el Conde o Ramon, com vullgues"⁴.

Quins han estat els factors que han fet que en valencià triufo la construcció impersonal sobre la pronominal:

a) L'ús del renom o del sobrenom ha estat sempre present en la societat humana. El seu ús es basa en l'arbitrarietat del nom de pila i en el seu ús emmarcat en l'àmbit de relacions familiars. Contra aquesta opacitat i a causa de les relacions socials o externes, el malnom, de naturalesa transparent i descriptiu, es crea per a marcar les noves relacions extrafamiliars, sobretot quan es donen determinades situacions:

— Quan la major part d'un poble porta els mateixos cognoms o pre-noms, fet que crea ambigüitats a l'hora de referir-s'hi, el malnom és l'única solució per a diferenciar els referents. Aquesta situació és i ha estat habitual en els municipis petits i en la manera de viure tradicional.

— Quan un grup social (municipi, escola, fàbrica) viu una vida intensa de relació afectiva, en estos casos el sobrenom substitueix el fred prenom.

b) Les característiques de la societat valenciana han estat particulars des del segle XVII. València des d'esta època, i especialment des del XVIII, ha viscut una situació diglòssica lingüísticament: El valencià passà a ser la llengua de l'expressió i del sentiment i el castellà la llengua de la formalitat, de les ocasions festives, de l'Administració, de la Universitat, del poder i de l'economia.

Aquest fet provocà en la societat el següent fet:

— *Lingüísticament*, ús del valencià sense models cultes de prestigi ni de fre; només en els registres baixos, en la conversa i en la literatura popular.

— *Onomàsticament*, designació personal mitjançant un nom en castellà, que només s'usava en situacions formals, i creació d'hipocorístics (Nelo, Cento) i de malnoms afectius o descriptius per a les relacions familiars i per a les relacions socials, quotidianes i informals.

Aquest ús, continuat, freqüent i aclaparador, del malnom en la conversa, en les relacions i en la literatura popular anul·là quasi totalment l'ús del prenom.

⁴ Per als usos medievals dels verbs denominatius, vegeu MELAN, "La expresión de la denominación en castellano medieval", p. 331 i ss. i Serradilla s. v. *decir*, *nombrar* i *llamar*.

Vegeu també M. PEREZ SILDANYA, *Aproximació*, p. 87, l'únic que s'ha plantejat com a hipòtesi la generalització de la construcció *li diuen* en malnoms per a explicar l'ús *li diuen* + *prenom*, però sense estudiar-la.

En conseqüència, l'ús de la construcció *li diuen + malnom* esborrà la construcció *es diu + prenom*, que es mantendria només en les classes altes i castellanitzades pel reforç del castellà.

Es podria dir que funcionen junts o plegats:

- la dissociació per nivells del valencià i del castellà.
- l'evolució popular del valencià no sols sense l'alimentació d'un model de llengua culte, sinó també amb la interferència activa o passiva del castellà.
- L'ús dels hipocorístics i dels malnoms en la conversa diària i en les relacions socials⁵.
- El triomf de la construcció de *li diuen + prenom*.

En suma, l'ús freqüent d'esta construcció en les relacions habituals amb sobrenoms i el poc ús del prenom estengueren l'ús d'aquella sobre esta i es va passar d'una situació original de:

es diu Joan / li diuen Pelat > li diuen Joan / li diuen el Pelat

I està tant profundament arrelada esta construcció que ni el castellà ni la normativització ni la lògica han conseguit fer-la recular fins hui.

c) En la resta del domini lingüístic la castellanització també va ser forta, però menys intensa i duradora, la formació i l'ús dels malnoms i dels hipocorístics diferent, i a més les relacions socials funcionen de diferent manera que a València. Tot plegat fa que allí les construccions històriques i lògiques s'aquantaren i funcionen fins avui⁶.

EXEMPLES:

- A) — "Ego Adeleua que vocant Rossa" (any 947, Moll, Llinatges, 24)
— Vaca I que dicunt Fosca" (any 1047, ibidem, 24)
— Un pelegrí, lo qual té nom Suar (March, II, 307)
— lo pare del qual vulgarment era dit en Benencasa" (Vesach, 1)
— una jove...per nom nomenada Lapa" (Ibidem, 2)
— era gendre d'un sastre dit Nofre ahuc" (Porcar, I, 249)
— Serra, dit per malnom Caragol" (Aierdi, 430)
- B) — Yo so aquest que-m dich Auziàs March" (March, II, 261)
— fos casada ab un jove de la matexa ciutat qui.s deya Nicolau" (Vesach, 3)
— un home que-s dia Font" (Porcar, I, 225)
— un pres que-s dia Barber" (Ibidem, 237)
— y dien que-l matà un sastre que-s dia Nelo Ferràndiz" (Ibidem, 252)

⁵ Vegeu el meu article "Els hipocorístics en -o (tipus Manel > Nelo) en valencià: una interpretació", en Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica, 57, 1995, ps 28-36.

⁶ Consulteu al respecte l'article de J. PUIGVERT, "Església, cultura i llengua a la societat catalana del Setcens", en La llengua catalana al segle XVIII, Quaderns Crema, 1995, ps 245-286.

També apareix la mateixa construcció en *Ibidem*, 231, 241, 247, 252.

- hu que-s dia N. Pavia, pasamaner" (Porcar, II, 204)
- un notari que-s dia Francés Barrera" (*ibidem*, 210)
- Y.l acometé per al reconéxer un sastre que-s dia Ferrer" (*ibidem*, 213)
- graduat en Tortosa que-s dia Gaspar camps" (*Ibidem*, 214)

També apareix la mateixa construcció en *ibidem*, ps 222 (3 casos).

"Mon besavi es deya Pere Aznar... Mon avi es deya...." (Aznar, 51).

- un beneficiat que es dia mossén Jacinto" (Aierdi, 297)
- un capellà que-s dia mosén Esteso" (*Ibidem*, 433)
- Ja sabeu que em dich Tofiu" (Mulet, 164)
- Què importa Joan dir-se Pere si tots saben que es diu Joan" (Mulet, 85)
- a nostron Pep de Quelo.. y als atres dos germans que-s dien Pere el Guapo y Gimo del Portal" (Galiana, 190)
- Son pare se deya Jerònim Canut, sa mara se deya Jerònima Vicens" (Casanovas, 49)
- altra filla; esta se deu Jaltrudis" (*Ibidem*, 55)
- tu et diu Carròç com jo" (Briz, 70)
- ell es deia Joan Monlió i Cardona" (Valor, 35)
- Hi havia un home que es deia Elcanà,... l'una es deia Anna" (Biblia Catalana, 362; Biblia valenciana, 362)
- d'un individu que es diu Xeba" (*Ibidem*, 431)

- C)
- A mi dien Tirant lo Blanch per ço com mon pare fon senyor de la Marca de Tirània... e per ço volgueren que jo fos nomenat Tirant"" (Tirant, cap. 29, p. 170)
 - dihuen que venia per a passar-se'n a Milà... y li dien Excel·lència" (Porcar, I, 243)
 - pujaven a un home que era net del que fonch bogi de Valencia que li dien lo Portugués" (Porcar, II, 201)
 - en lo carrer de Sant Vicent en lo hostel que dihuen de Soler" (*ibidem*, 218)
 - un fadrí que li dien Martin" (Aierdi, 47)
 - pasant un capellà que li dien mosén Dasí" (Aierdi, 439)
 - A este bon Juan...li dien Pep de Quelo" (Galiana, 190)
 - em voldria arguir que a la Mare de Déu li dien Juana" (*ibidem*, 203)
 - Y com te dihuen de nom? -Em dihuen, senyor, Tofiu (Mulet, 144)
 - "I tals pèls criava en ella que li dien la Peluda" (Col·loquis, 60)
 - A mi em diuen Pedro Antonio" (*Ibidem*, 80)
 - Com li dihuen? Gasparet" (Miracles, 7)
 - Martines i Xarpa me diuen" (Escalante, 215)
 - Va saber que li dien Don Joan, don Joan li dien els amics" (Buil, p. 6)
 - el fill del senyor Pere li dien Bernat" (Garcia, 17)
 - En valencià crec si fa no fa predomina el tipus li diuen, li diem" (Dcat, s. v. dir.)

— Com et diuen? (Generalitat Valenciana, Futllet 10 anys de llei d'ús d'ensenyament del Valencià)

— "Com li diuen? -Fiodor Zdanevic (Torrent, 91)

(*Dispose d'un centenar d'exemples més dels segles XIX i XX*).

- D) — e lo munt que-s diu Tastatxo" (Col·loqui de Dames, 276)
— La desima se diu Portal Nou. També li diuen de Sent Jusep" (El Mole, 116)
— Dihuen per ahí, que" (El Mole, 61)
— Els turcos escomensen a contar el añ... y la diuen Hegira" (El Mole, 26)

BIBLIOGRAFIA

BATTAGLIA, S., *Grande dizionario della lingua italiana*, Torino, 1961.

CASANOVA, E., *La llengua a València, en La llengua catalana al segle XVIII*, a cura de Pep Balsalobre i Joan Gratacós, Quaderns Crema, 1995, 377-426.

DAUZAT, A., *Les Noms de Famille de France*, Librairie Guenegaud, Paris, 1949.

Diccionari català-francès, Enciclopèdia Catalana, 1984.

Diccionari català-portugués, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1989.

Diccionari francès-català, Enciclopèdia Catalana, 1984.

GARY-PRIEUR, M. N., *Grammaire du nom propre*, Presses Universitaires de France, Paris, 1994.

JENSEN, F., *The syntax of medieval Occitan*, Max Niemeyer, Tübingen, 1986.

LEVY, E., *Petit dictionnaire provençal-français*, Marcel Petit, 1909.

MEILAN, A., "La expresión de la denominación en castellano medieval", *Verba* 17 (1990), pàg. 331-341.

MISTRAL, F., *Dictionnaire Provençal-français*, Lou Tresor dóu Felibrige, Edisud, Aix-en-Provence, 1979.

MOREU REY, E., *Antroponímia*, Universitat de Barcelona, 1991.

MOREU-REY, Enric, *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, de. Milà, Barcelona, 1981, pàg. 25 i ss.

PÉREZ SALDANYA, M., *Aproximació al sistema verbal català: Les categories temporal i aspectual*, Tesi de Llicenciatura, Universitat de València, 1985, pàg. 85-87.

SERRADILLA, A., *Diccionario sintáctico del español medieval*, Gredos, Madrid, 1996.

ZINGARELLI, N., *Vocabulario della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, 1988.

FONTS

- AIERDI, J., *El Dietari de Joaquim Aierdi*, de. de Vicent Escartí, tesi doctoral, Universitat de València, València, 1991.
- AZNAR, Josep, *Les pestes de 1600 i 1648: El Dietari de Josep Aznar i Francesc Sanç*, de. d'A. Boluda i altres, Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent, 1995.
- Baró de Maldà*, Calaix de Sastre, Curial, 6 vols, 1984.
- BRIZ, F. P., *El coronel d'Anjou*, Bromera, 1989.
- BUIL, E., *Fang en les ànimes*, Nostra novela, n° 16, 1930.
- CASANOVAS, Sebastià, *Memòries d'un pagès del segle XVIII*, Curial, Barcelona, 1978.
- Colecció de Miracles de Sen Vicent*, I, de. de Paris-Valencia, 1980.
- Col·loqui de Dames, en Cançoner Satírich Valencià*, edició de Miquel i Planas, Barcelona, 1911.
- Col·loquis eròtico-burlescos del segle XVIII*, de. de Joaquim Martí, IVEL, 1996.
- ESCALANTE, E., *La Chala, en Sainets del segle XIX*, de. 62 i la Caixa, 1979.
- GALIANA, Ll., *La Rondalla de Rondalles*, de. de Joan Pellicer, Ajuntament d'Ontinyent, 1986.
- GARCIA SANCHIZ, F., *Terra eixuta*, Nostra Novela, n° 10, 1930.
- La Bíblia Valenciana*, Saó, Castelló 1996.
- La Bíblia catalana*, Associació Bíblica de Catalunya, Barcelona, 1993.
- MARCH, Ausiàs, *Les obres d'Auzias March*, edició d'Amadeu Pagès, Consell Valencià de Cultura, València, 1991, 2 vols.
- MARTÍ GADEA, J., *Diccionario general Valenciano-Castellano*, València, 1891.
- MARTORELL, J., *Tirant lo Blanch*, edició de M. de Riquer, Ariel, 1979.
- MOLL, F. de B., *Els llinatges catalans*, edit. Moll, Mallorca, 1982.
- MULET, Pare Francesch, *Obres festives*, de. de Constantí Llombart, València, 1876.
- PORCAR, J., *Coses evengudes en la ciutat y regne de Valencia*, de. de Vicente Castañeda, 2 vols, Madrid, 1934.
- TORRENT, F., *La mirada del tafur*, Columna, Barcelona, 1997.
- VALOR, E., *Temps de batuda*, Fernando Torres, de. 1983.
- VESACH, T., *Historia de Santa Catherina de Sena*, València, 1511.

